

EILIUOTOJI LIVONIJOS KRONIKA

EILIUOTOJI LIVONIJOS KRONIKA

Eiliuotoji Livonijos kronika (*Livländische Reimchronik*) (12 017 eilučių) sukurta XIII a. paskutiniame dešimtmetyje. Kalbiniai duomenys rodo, kad ją parašė išeivis iš rytinės Vidurio Vokietijos teritorijos, kurį laiką gyvenęs Livonijoje. Kronikoje aprašomi įvykiai nuo vokiečių atsikraustymo į Pabaltijį (XII a. antra pusė) iki kovų su lietuviais XIII a. pabaigoje (maždaug 1143–1290 m. laikotarpis).

Pagrindinė kronikos autoriaus užduotis, jo paties žodžiais tariant, parodyti krikščionybės atėjimą į Livoniją (eil. 120–122). Todėl kūrinyje visų pirma pasakojama Livonijos christianizacijos, o ne vidinė Kalavijuočių, vėliau Livonijos, ordino istorija. Kita vertus, geras karinių reikalų išmanymas, realistiškas karo žygių, jų papročių ir taisyklių aprašymas, domėjimasis pirmiausia Ordino reikalais leidžia manyti, kad autorius buvo Ordino brolis. Kitaip nei Henrikas Latvis, savo kroniką konstravęs pagal krašto siuzerenų Rygos arkivyskupų valdymo metus, Eiliuotosios kronikos autorius pagrindiniu struktūriniu savo kronikos principu pasirinko Kalavijuočių, arba Livonijos, ordino magistrų veiklą¹ ir labai retai įvardydavo Rygos arkivyskupus. Nepaisant akivaizdaus siekio šlovinti Ordino riterių veiksmus, kronikoje egzistuoja vėlesnei Ordino tradicijai svetima „kilnaus pagonio“ samprata, beje, labai populiaru tuometinėje Vakarų Europos riterių literatūroje. Kronikos priklausymą vokiečių riterių literatūros tradicijai rodo dažnas šioje kūryboje nukaltų literatūrinių formų vartojimas².

Istoriografijoje bandyta susieti anoniminių kronikos autorių su istoriniais ir tariamais XIII a. veikėjais. Didžiausio atgarsio sulaukė L. Bergmanno hipotezė. Jis, remdamasis Rygos rankraščio pabaigoje rastu įrašu, kronikos autoriumi laikė Ditlebą von Alnpekę. Tačiau dar XIX a. antroje pusėje buvo negincijamai įrodyta, kad šis įrašas galėjo atsirasti tik XVII a.

Paskutinius kelis dešimtmečius autorius aprašė kaip daugelio įvykių liudytojas. Tyrinėtojai jo atvykimą į Livoniją datuoja 1279 m.³ Nuo to laiko pasakojimas tampa kur kas išsamesnis, daugiau smulkių ir tikslų detalių, asmenvardžių ir vietovardžių. Pasakodamas apie ankstesnius įvykius, autorius rėmėsi amžininkų pasakojimais, taip pat neišlikusiais rašytiniais tekstais. Tai, kad autorius jų nenurodo, visiškai atitinka tuometinės istoriografijos praktiką. Kelis kartus tekste minima „knyga“ (*büch*) greičiausiai yra nuoroda į jo paties kūrinį. Kronikoje galėjo būti panaudota ankstesnė ankstyvuosius Kalavijuočių ordino laikus aprašanti kronika, trumpi pametiniai užrašai, magistrų ir mirusių bei žuvusių Ordino brolių sąrašai. Tuo tarpu arkivyskupų aplinkoje sukurtos Henriko Latvio kronikos autorius nežinojo. Kronika parašyta senąja vokiečių aukštaičių kalba (*Mittelhochdeutsch*), tiesa, pradžioje pastebima ir vokiečių žemaičių (*Mittelniederdeutsch*) tarmės įtaka. Ši aplinkybė sustiprina ankstesnės kronikos panaudojimo hipotezę.

Stilius ir pasakojimo struktūra rodo, kad kronika, kaip ir daugelis tokio pobūdžio viduramžių kūrinių, turėjo būti skaitoma klausytojų (šiuo atveju Ordino riterių) grupei. Tai paaiškina vokiečių kalbos ir eiliuotos kūrinio formos parinkimą (Prūsijoje vėliau panašų vaidmenį suvaidins Mikalojaus iš Jerošino kronika). Kronika buvo skaitoma konventuose bendrų pietų metu – tokie skaitiniai buvo numatyti Ordino regulose. Kūrinio tikslas buvo ne tik supažindinti riterius su jų ordino istorija, bet ir

¹ A. V. Murray, *The Structure, Genre and Intended Audience of the Livonian Rhymed Chronicle, Crusade and Conversion on the Baltic Frontier, 1150–1500*, ed. A. V. Murray, Aldershot, 2001, p. 235–251.

² L. Mackensen, *Zur deutschen Literaturgeschichte Alt-Livlans, Baltische Lande*, Bd. 1, Leipzig, 1939, p. 395; K. Helm, W. Ziesemer, *Die Literatur des Deutschen Ritterordens*, Gießen, 1951, p. 147–149.

³ L. Mackensen, *min. veik.*, p. 409.

prisidėti prie bendruomenę buriančio atminimo (*memoria*) kultūros plėtojimo⁴. Siekdamas veiksmingesnio ir ilgalaikio poveikio klausytojams, autorius galėjo naudotis kai kuriomis viduramžiais paplitusiomis mnemonikos priemonėmis⁵.

Eiliuotoji Livonijos kronika sulaukė greitos ir ilgalaikės recepcijos tiek Livonijoje, tiek Prūsijoje. Ja naudojosi (Livonijoje) Jaunesniosios Eiliuotosios Livonijos kronikos autorius Baltramiejus Hoenekė, Hermanas Vartbergė⁶, Johannas Renneris, Balthasaras Russowas, Prūsijoje – Petras Dusburgietis(?), Senesniosios didžiųjų magistrų kronikos autorius. Kronika ypač intensyviai buvo tyrinėjama XIX a. antroje pusėje ir XX a. pradžioje, kai pasirodė visi kronikos leidimai, buvo apgintos kelios disertacijos kronikos tema⁷. Vėliau pasirodė tik keli svarbesni tyrimai. Tačiau pastaruoju metu pastebima nauja susidomėjimo šia kronika banga⁸. Lietuvoje Eiliuotąją kroniką tyrinėjo Zenonas Ivinskis⁹.

Išlikę du vienas nuo kito nepriklausomi Eiliuotosios Livonijos kronikos nuorašai: Rygos (XIV a. vidurio išlikęs nepilnas)¹⁰ ir Heidelbergo (XV a., visas tekstas)¹¹. Geriausias iki šiol kritinis teksto rengimas priklauso Leo Meyeriui¹². Jo pagrindu paimtas Rygos nuorašas, tačiau atsižvelgta į Heidelbergo nuorašo papildinius. Kronika išversta į anglų, latvių kalbas¹³, keli jos fragmentai – ir į lietuvių kalbą¹⁴. Kronikos pradžia (910 eil.) ir kelis kitus epizodus yra išvertęs prof. Edvardas Gudavičius. Siekdami nepažeisti Pranciškaus Žadeikio vertimo vientisumo, rengdami publikaciją tuo įdirbiu pasinaudojome tik iš dalies.

Sunku pervertinti kronikos reikšmę Lietuvos istorijos pažinimui. Daugelį XIII a. Lietuvos ir kitų baltų genčių istorijos įvykių ir asmenų žinome tik šios kronikos dėka. Ypač vertingas XIII a. vidurio vidinių kovų Lietuvoje aprašymas, Mindaugo krikšto ir karūnacijos aplinkybių pavaizdavimas ir t. t. Kronikoje išsamiai aprašyti Saulės, Skuodo, Durbės, Karuzės, Ašeradės (Aizkrauklės) mūšiai. Ypatingas kronikos autoriaus domėjimasis kariniais reikalais daro šį kūrinį vienu reikšmingiausių šaltinių ankstyvajai lietuvių karybos istorijai tyrinėti.

Kroniką tarpukariu išvertė kanauninkas R. Žadeikis (1869–1933). „Lietuvos istorijos draugija“ 1937 m. rengėsi ją išleisti. Tai liudija Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos rankraštyne saugoma brošiūruota laužyta korektūra¹⁵. Leidinys nebuvo išspausdintas. Eiliuotosios Livonijos

⁴ H. Kugler, Über die 'Livländische Reimchronik': Text Gedächtnis und Topographie, *Jahrbuch der Brüder Grimm-Gesellschaft*, Bd. 2, 1992, p. 85–104.

⁵ Ten pat, p. 95–102.

⁶ Tiesa, F. Wachsmuthas teigė, kad Livonijos kronikos autorius ir Hermanas Vartbergė galėjo panaudoti kažkokį bendrą mūsų nepasiekusi šaltinį (F. Wachsmuth, *Über die Quellen und den Verfasser der älteren Livländische Reimchronik*, Mitau, 1878, p. 20).

⁷ Bibliografija: U. Arnold, Livländische Reimchronik, *Die deutsche Literatur des Mittelalters: Verfasserlexikon*, Bd. 5, Berlin–New York, 1985, p. 855–862.

⁸ E. Tarvel, Livländische Chroniken des 13. Jahrhunderts als Quelle für die Geschichte des Schwertbrüderordens und Livlands, *Werkstatt des Historikers der mittelalterlichen Ritterorden*, hrsg. von Z. H. Nowak, Toruń, 1987, p. 175–184; H. Kugler, min. veik.; A. V. Murray, min. veik.; Ф. М. Митлянский. Миндовг и Орден в Ливонской Рифмованной хронике, *Литва эпохи Миндаугаса и ее соседи: исторические и культурные связи и параллели*: Тезисы международной научной конференции, 11–12 декабря 2003 г., Москва, 2003, p. 31–35.

⁹ Z. Ivinskis, Eiliuotinė Livonijos kronika ir jos autentiškumas, *Židinys*, Nr. 10, 1936, p. 289–302 (t. p. žr.: Z. Ivinskis, *Rinktiniai raštai*, t. 2, Roma, 1986, p. 51–63). Čia įvertinta ir jos reikšmė Lietuvos istorijai.

¹⁰ Nuorašo aprašas: G. Berkholz, Der Bergmannsche Codex der Livländischen Reimchronik, *Mittheilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands*, Bd. 12, 1872; L. Meyer, Zur Livländischen Reimchronik, *Zeitschrift für deutsche Philologie*, Bd. 4, 1873, p. 407–424.

¹¹ Aprašas: L. Meyer, Über die Livländische Reimchronik, *Baltische Monatsschrift*, Bd. 21, 1872, p. 353–381. Nuorašų stema: R. Linder, *Zur älteren Livländischen Reimchronik*, Diss. Leipzig, 1891.

¹² *Livländische Reimchronik*, hrsg. von L. Meyer, Paderborn, 1876.

¹³ J. Saiva, *Atskaņu chronika*, Rīga, 1936; *Atskaņu hronika*, no vidusaugšvācu val. atdzejojis V. Bisenieks, Ē. Mugurēviča priekšvārds, Ē. Mugurēviča un K. Kļaviņa komentāri, Rīga, 1998; *The Livonian Rhymed Chromate*, trans. J. C. Smith and W. Urban, Bloomington, 1977. Filipas Mitlianskis (Maskva) yra parengęs kronikos vertimą į rusų kalbą.

¹⁴ *Lietuvos TSR istorijos šaltiniai*, t. 1, Vilnius, 1955, p. 29 ir t. t.; *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*, sud. N. Vėlius, t. 1, Vilnius, 1996, p. 305–314 (vertė S. Plaušinitis ir V. Balaišis). Šie vertėjai neabejotinai pasinaudojo P. Žadeikio vertimu.

¹⁵ *Eiliiuotoji Livonijos kronika*, kan. Pr. Žadeikio vertimas. Kaunas: Lietuvos istorijos draugija, 1937, *Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos rankraščių skyrius*, Zenono Ivinskio fondas, f. 29–287 (yra 8172 teksto eilutės, tačiau turėjo būti visos). Plačiau paminėjo K. Gudmantas, rec.: Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai, sud. N. Vėlius, Vilnius, 1996, *Naujasis židinys-Aidai*, 1998, Nr. 1–2, p. 73.

kronikos vertimo klausimas vėl iškilo po Antrojo pasaulinio karo Lietuvos SSR Mokslo Akademijos Istorijos institute. 1947–1948 m. jo direktoriaus Povilo Pakarklio užsakymu Kauno gyventojas Jonas Pikčilingis „ir kiti“ (grupė vertėjų?) kroniką išvertė į lietuvių kalbą¹⁶. Iš darbų priėmimo aktų (jų yra šeši) matyti, kad vertimą atidžiai peržiūrėjo prof. Konstantinas Jablonskis, buvęs prieškarinės „Lietuvos istorijos draugijos“ narys. Jis buvo ir vertimo priėmimo dalyvis, parašęs teigiamas recenzijas. Visai neseniai pastebėta, kad kanauninko P. Žadeikio ir J. Pikčilingio vertimai identiški¹⁷. Vertimai išties sutampa, J. Pikčilingio „vertime“ pakartotos netgi grubios gramatinės klaidos, visiškai sutampa skyryba. Todėl tvirtai galima pasakyti, kad 1947–1948 m. Eiliuotoji Livonijos kronika buvo ne išversta, o nurašyta nuo kanauninko P. Žadeikio vertimo. Tik neaišku, ar nuo originalaus rankraščio, ar nuo „Lietuvos istorijos draugijos“ spaudai parengto teksto. Matyt, vertėjo J. Pikčilingio ir kitų vardu buvo prisidengta. Tiesa, sovietinės ideologijos dvasia tekste neretai praleidžiamas žodis *Dievas*, keičiamos kai kurios sąvokos.

Kanauninko P. Žadeikio vertimas (versta iš L. Meyerio leidinio) gana tiksliai atitinka kronikos turinį. Vertėjas visų pirma stengėsi perteikti tikslią teksto prasmę, todėl aukėjo eilėdarą (kronika parašyta griežtu poriniu ritmu). Rengiant šį ELK vertimą buvo taisomi: 1) istoriniai terminai (pvz., tamplieriai, kilpinis, priešpilis, antspaudas)¹⁸; 2) asmenvardžiai (Kaupas, Milgrynas, Dučius, Karijotas etc.); 3) vietovardžiai (Nalšia, Cėsys, Ašeradė etc.); 4) neteisingai perteikta prasmė; 5) stilius.

Kronikos originalas yra vientisas kūrinys, sudarytas iš nedidelių 24–30 ar 50–60 eilučių grupių, kurių pradžia abiejuose rankraščiuose išskiriama majuskulinėmis* raidėmis. Skyrius lietuviškame vertime parinko ir užvardijo vertėjas. Šis išskyrimas ne visai atitinka vidinę kronikos sandarą (tyrinėtojai pagrindiniu kronikos struktūriniu principu pagrįstai laiko magistrų valdymą), tačiau lietuvių skaitytojui yra patogus.

Komentaramano (R. Petrauskas). Juose apsiribota tinkamam teksto supratimui būtiniais dalykais: svarbiausios datos (kronikoje jų yra tik kelios), trumpai apibūdinami pagrindiniai asmenys, paaiškinamos kai kurios kronikos vietos.

Rimvydas Petrauskas

Eiliuotoji Livonijos kronika

[...]

[40. LIETUVIŲ KARALIUS MINDAUGAS APGULA EMBUTĘ, BET PRALAIMI]

²⁴⁵⁰ Mindaugui tas nepatiko,
Lietuvių galingam karaliui¹⁹.
Neapkentė jis krikščionių
Ir nešlovės dėl to sulaukė.

Rinkt kariuomenę suskato,
²⁴⁵⁵ Ir į Kuršą įsibrovė²⁰,
Bet namuose rado šeimininką,
Kaip aš nūn jums apsakysiu.

¹⁶ Eiliuotoji Livonijos kronika, *Lietuvos istorijos instituto rankraštynas*, f. 4–14. Šiai publikacijai panaudotas būtent šis rankraštis, jame vertimo tekstas yra visas.

¹⁷ Žr. K. Gudmanto recenziją (15 nuor.).

¹⁸ Vertime neretai be pagrindo „krikščionys“ keisti į „vokiečius“, „pagonys“ į „lietuvius“ ir pan.

* Majuskulinės – didžiosios, išryškintos raidės. (Red.)

¹⁹ Lietuvių kunigaikščiai kronikoje vadinasi karaliais (*kunic*, *konic*).

²⁰ Mindaugo žygis į Kuršą – 1245 m. pradžia (Gudavičius, Kryžiaus karai, p. 81–82).

Mindaugas vilties turėjo,
Kad įvykdys savo valią.
²⁴⁶⁰Dievas apginti savuosius gali,
Tad apsaugojo ir tuosius,
Kuriuos Mindaugas pult ketino.
Yra Kurše pilis viena,
Embutė ji pavadinta,
²⁴⁶⁵Su galybe jis ten ėjo.
Vesdamasis daug pagonių,
Broliams nuostolius daryti,
Krikščionybę sunaikinti.
Sargybinis kariuomenę išvydo,
²⁴⁷⁰Daug vargo jis patyrė,
Kol Kuldygą pasiekė.
Į šalį brolius pavadinęs,
Tą naujieną jiems paskelbė.
Šie ne kiek nesusvyravo,
²⁴⁷⁵Grasinimų ir mirties jie nebijojo.
Siuntė tad žinias greituoju
Tiems, kuriuos turėt norėjo.
Kuršiai irgi leist nemanė,
Kad jų moterų, vaikų,
²⁴⁸⁰Gyvybę šeiminkų ir jų pačių,
Pilis ir žemę kas nors grobtų.
Ir atėjo jie pas brolius,
Stiprų būrį surikiavę.
Širdys jų kovoti geidė,
²⁴⁸⁵Jiems skiedra laimingai krito,
Kovos drąsą jiems įžiebė.
Broliams tas labai patiko,
Kuo greičiau jie susirinko,
Trisdešimt jų tenai buvo.
²⁴⁹⁰Brolis Bernekas iš Hareno²¹,
Į rankas vėliavą paėmęs,
Tarė: „Broliai, padarykit,
Kas Ordinui priklauso,
Šitą vėliavą žiūrėkit!“

²⁴⁹⁵**J**ie penkis šimtus žmonių turėjo,
Su kuriais tuojau skubėjo
Prie Embutės, į vieną mišką.
Lietuviai išdidžiai vyko,
Galingą jėgą jie surinko.
²⁵⁰⁰Didis triukšmas jų girdėjos,
Daug lietuvių čion atėjo.
Broliai laikėsi tankmėje,
Ir laiku anų būrius čia pastebėjo.
Mindaugas saviesiems liepė

²¹ Bernardas (Bernekas) Harenas – 1253–1258 m. buvo Klaipėdos komtūras. 1258 m. žuvo mūšyje prie Skuodo (*Ritterbrüder*, p. 290–291).

²⁵⁰⁵Piliadaužes parengti.
Taip bauginti jis norėjo
Tuos, kurie pilyje buvo.
Šie žinojo kaip reik elgtis:
Prieš kariuomenę galingą
²⁵¹⁰Ruošėsi tvirtai laikytis.
Mindaugas įsakė pulti.
Buvo galima matyti,
Kaip pagonys nuo žirgų ant žemės lipo.
Broliams tas labai patiko,
²⁵¹⁵Tikrą jėgą jų išvydo.
Daug čionai pagonių buvo,
Tūkstančių tris dešimtys.
Mindaugas pradėjo pulti
Ir smarkiai savuosius spyrė.
²⁵²⁰Broliai sakė: „Nesiveržkim
Per anksti mes, mums naudinga,
Kad jie prie pat pilies prieitų
Ir žvalgytis negalėtų.
Dievui garbė įvykti turi“.
²⁵²⁵Ir prie tos pačios pilies
Iš tankmės raiti išpuolė,
Nedidelį vingį padarę,
Kad žirgai jų kuo geriausiai
Pult galėtu priešų būrį.
²⁵³⁰„Nūn, didvyriai, jūs į kovą! –
Brolis Bernekas kalbėjo. –
„Kad ir kas čia benutiktų,
Turit vėliavą žiūrėti.
Nepajėgiu kitaip drąsint,
²⁵³⁵Liūtų narsą jūs įgykit“.
„Dabar pulkim. Patarimas geras“.
Ir jie smarkiai tuos užpuolė.
Daugel moterų Lietuvoje
Dėl tos priežasties raudojo,
²⁵⁴⁰Kad anksti neteko vyrų.
Kuršiai, it tikri didvyriai,
Puikiai gynė savo kraštą,
Mindaugą uoliai jie puolė.
Jam patikt tai negalėjo,
²⁵⁴⁵Jų būrius kovoje matant.
Lietuviai dėl to labai įširdo,
Jie kitur mieliau būt buvę,
O ne sunkiai kovoję.
Ir jie leidosi į kojas,
²⁵⁵⁰Tuoj juos persekiot pradėjo
Bernekas su vėliavomis.
Savus jis perspėti mokėjo,
Kad jie per toli neeity:
„Jei tik tie atgal pažvelgtų, –

²⁵⁵⁵Tarė jis jiems, – mums mirtis.
Apdairiai reikia mums juos vyti,
Ir savuosius žmones saugoti“.
Patarimas visiems tiko,
Kuršiams tai labai patiko.
²⁵⁶⁰Ir jie narsiai ėmė pulti,
Nusileidę iš pilies,
Grobį didelį paėmę,
Atgabeno išdidžiai.
Grobį jie pasidalijo
²⁵⁶⁵Ir atgal į pilį grįžo.
Džiaugėsi labai krikščionys.
Ketvertas brolių tekrito:
Tokioj nelaimėje – tai mažai.
Užtat daugelis lietuvių
²⁵⁷⁰Liko toj kovoj nukauti,
Penkiolika šimtų ir dar daugiau.
Jų draugams tai buvo skausmas.

Mindaugas į savo kraštą
Spruko; gėda jam tat buvo,
²⁵⁷⁵O ir nuostolis nemenkas.
Po to net penketą savaičių
Kuršo pulti negalėjo.
Kovoje jis daug paliko
Ir draugų, ir giminaičių.
²⁵⁸⁰Niekas tada nebegalėjo
Prie Embutės pasalauti.
Taip skubiai iš ten jis bėgo,
Kad net protą palydėjo.
Žirgų nė kiek nesigailėjo,
²⁵⁸⁵Kol į Lietuvą negrįžo.
Ir į Embutę jis žygio
Kiaurus metus nerengė.
Aš sakau jums tikrą tiesą.
Broliai tada namo atvyko,
²⁵⁹⁰Dievui padėką kad duotų,
Garbino jo gailiaširdybę,
Kurią ne vienas vargšas jautė.

[...]

[45. TAIKA SU VYSKUPAIS. LIETUVIAI, ŽEMAIČIAI IR ŽIEMGALIAI GINKLUOJASI]

Pusė metų nepraslinko
Ir šito krašto magistras
Paklusnius jau sau turėjo
Vyskopus visus lig vieno.
³²¹⁰Iš Rygos ir iš Lealio

Ir trečiasis jų,
Gyvenęs Tartu,
Buvo taip pat pasiruošęs
Visados apgint krikščionis
³²¹⁵Nuo piktosios pagonybės.
O ir riteriai Talino
Tą pačią priedermę brangino,
Kiek tik jėgos leido.
Taip vienybės prisilaikė,
³²²⁰Kad tarp jų net per plauką
Kilt kivirčas negalėjo:
Sutarimas ten klestėjo.
Dėl to kraštas praturtėjo,
Nes taikingai sugyveno
³²²⁵Tarp savęs visi lig vieno.
Ir kaimiečiai dėl to džiaugės.

Kai pagonys sužinojo,
Kad magistras taip taikingai
Su draugais gyventi gali,
³²³⁰Skausmą didelį pajuto.
Jie kalbėjo: „Jei tas vyras
Su draugais savaisiais gali
Taip draugiškai sugyventi,
Mes atsargūs turim būti,
³²³⁵Nes tik tai atneš mums gėrį.
Jei jis savo priešišką jėgą
Į mus nukreipti pamėgintų,
Nuostoliai mūsų didėtų“.
Tad lietuviai ir žemaičiai,
³²⁴⁰Prisilaikydami šių žodžių,
Ginkluotis tuoj pradėjo.
Ir žiemgaliai greit išgirdo,
Koks narsus yra magistras;
Jie arti prie jo gyveno.

[46. ŽYGIS PRIEŠ LIETUVIUS IR ŽEMAIČIUS]

³²⁴⁵**A**ndrius Štirietis, magistras,
Manė džiaugtis negalėsiąs,
jei su savąja jėga pagonims
Didelės skriaudos nepadarysiąs.
Širdyje šią piktą mintį
³²⁵⁰Rytą vakarą nešiojo
Ir galiausiai pasiryžo.
Siuntė pasiuntinius savo
Pas visus savus komtūrus.
Tie tuojau nė kiek nedelsę
³²⁵⁵Su būriais pas jį atvyko.

Jis jiems tarė: „Jums sutinkant,
Prieš lietuvius rengiu žygį,
Jūs todėl nesigailėkit
Nei gyvybės ir nei turto.
³²⁶⁰Aš prašau to jus šiandieną.
Nes pats Dievas čia mus siuntė
Į savo mielos Motinos kraštą,
Tad privalom jį parplėsti,
Viską protingai apgalvoję“.
³²⁶⁵Ir atsakė jam kontūrai:
„Tavo žodis mums patinka,
Tejvyksta, kaip tu nori“.
Ant žirgų tuojau užsėdo
Ir greituoju jie išjojo
³²⁷⁰Karo žygio tuojau skelbti,
Kaip magistras jiems nurodė.
Nieks tada nebedvejojo.
Liaudis taip pat tuomet pradžiugo,
Kad tas karas prasidėjo,
³²⁷⁵Kad sykiu žygiuot reikėjo.
Broliai dalinius puikiuosius
Atvedė pas magistrą.
Šis nudžiugo tą pamatęs.
Visi Vokiečių ordino vyrai
³²⁸⁰Tenai kartu atvyko.
Skydus ir šalmus matyti
Buvo galima laukuose žibant.
Jų šarvai stiklu spindėjo;
Daug žmonių tenai stovėjo.
³²⁸⁵Taip kariuomenė didžiulė
Pasirengė šitam žygiui.

Ir kuomet kariai ant lauko
Įsikurdino stovyklą,
Kaip kad patarė magistras,
³²⁹⁰Šis prabilo: „Gailestingas Dieve,
Vienas tu mane tegelbsti,
Noriu žygį aš surengti
Prieš lietuvius ir žemaičius.
Tad mane Tu palydėki
³²⁹⁵Prieš nedorėlius žiemgalius,
Kurie mūsų yr kaimynai,
Kad nugalėti juos galėčiau
Ir Tau tarnaut priversčiau“.
Kai visa kariuomenė lankoje,
³³⁰⁰Dievui sergstint, pernakvojo,
Ir diena kuomet prašvito,
Magistras tuomet įsakė
Ragu sutrimituoti,
Kuris ženklų paskirtas buvo.

³³⁰⁵ Garsiai jis skambėjo.
Tada kariuomenė sukilo
Ir greituoju susiruošė.
Antrą sykį trimitavo
Ir, sugriaudus karo ragui,
³³¹⁰ Kariuomenė pajudėjo.
Trečiąkart sutrimitavus,
Į kelionę išskubėjo
Pats magistras Andrius,
Livonijos karžygys,
³³¹⁵ Ir visas jo būrys.
Taip rikiavosi jo vyrai,
Ir visi laimingi buvo.
Greit kariuomenė pradėjo
Nalšios terioti žemę.
³³²⁰ Čia netrukdomai jie skerdė – žmones,
Kaip yra daroma su jaučiais.
Vyru, moterų, vaikų
Mažai tesigailėta.
Po to kariuomenė patraukė
³³²⁵ Į Lietuvą iš Nalšios.
Magistras žinot norėjo,
Ar Mindaugas dar galingas,
Ar begali jis kovoti.
Karalius pily buvo.
³³³⁰ Krikščionys aplinkui siautė,
Priešai atsakyti bandė,
Bet atlyginta jiems greitai,
Kiek tik reik ir dar daugiau.
Dėjo pastangų daugybę,
³³³⁵ Kad nualintų tą šalį.
Pabėgo tie, kurie neleisti
Parengt stovyklą jiems turėjo.
Jie visi bejėgiais tapo.
Krikščionys džiaugėsi labai,
³³⁴⁰ Dievui dangiškam dėkojo
Ir Jo Motinai Marijai,
Kad pagalbą iš jų gavo.
Taigi Lietuvos šaly
Grobio paimta daugybė,
³³⁴⁵ Suskaičiuot nieks negalėjo.
Ugnimi viską niokojo,
Ką jų akys tik užgriebė.
Rinktis jie visur galėjo,
Dar niekada krikščionys tiek nenuėjo,
³³⁵⁰ Kur dabar brolius visi girdėjo.

Magistras su savaisiais
Broliais, piligrimais
Vėl kariuomenę surinko,

Mat norėjo nuniokoti
3355 Ir skriaudų daug padaryti
Jie žemaičių žemei.
Trissyk ženklas buvo duotas,
Rago balsas sugaudė,
Kariuomenė vėl buvo pasiruošus,
3360 Į Žemaitiją jojo
Su ta pačia kariuomene.
Daugeliui tai nepatiko,
Kas nuo savo kūdikystės
Mūšy dar nebuvo buvęs
3365 Dabar žūti turėjo.
Tai krikščionių vis galybė
Spyrė juos į tą pavojų
Ir širdgėlos daug kam padarė
Apie nuostolius lietuvių
3370 Mes čia liaukimės kalbėję,
Jų nė pusės tiek nebuvo,
Kiek žemaičiai kraujo liejo,
Jie net gintis negalėjo.
Kas tik gyvas likt norėjo,
3375 Į miškus sprukti turėjo
Be atodairos jokios.
Pelkėse ir krūmuose
Ieškojo sau ramybės.
Bet kuris pačiuptas buvo,
3380 Tas tuojau turėjo duoti
Savo kaklą. Taip juos engė.
Daug dienų aniems taip darė.
Aš manau, kad nuo to laiko
Dar ilgai žemaičių lūpos
3385 Vaitojo, verkė.
Kam man tą jums besakyti.
Krikščionys pilnas rankas turėjo.
Dūmuose kraštas skendėjo.
Krikščionys su dideliu grobiu
3390 Grįžo į savo kraštą.
Kai į Rygą jie atėjo
Ir miestiečiai sužinojo,
Kaip sėkmingai ten kovojo,
Garbino visi lig vieno
3395 Dievo dangiškojo jėgą,
Kad iš savo jis malonės
Toj karingoje kelionėj
Krikščionis visur globojo.
Gavęs brolių patarimą,
3400 Magistras nedvejojo
Ir grobio dalį Viešpačiui skyrė,
Nes pagalbą jo patyrė.
Jis dalies tos buvo vertas:

Skyrė jam žirgus ir ginklus.
³⁴⁰⁵Šį pasakojimą dabar baikim
Ir kitą tuoj pat pradėkim.

[47. NUGALIMI ŽIEMGALIAI]

Andrius Štirietis, magistras,
Su pagonimis neketino
Ilgų švenčių turėti.
³⁴¹⁰Jis kalbėjo: „Viešpatie,
Tavo galia man daug padėjo,
Bet rūpesčiai manęs nepalieka.
Tad sėkmę man paskirki,
Kad pagonių tėvoniją
³⁴¹⁵Su krikščionimis laimėčiau,
Aš gyvybės negailėčiau“.
Magistras Andrius liepė
Savo broliams pasakyti,
Kad žygiuot yra sumanęs
³⁴²⁰Į žiemgalių kraštą.
Ta mintis visiems patiko.
Žinios, kad liaudis ginkluotųs.
Siųstos šen ir ten greituoju:
Greit kariuomenė atjojo.
³⁴²⁵Magistras ir jo broliai,
Ir liaudis, ir piligrimai
Pakilo į tą žygį,
Tiesiai į žiemgalių kraštą.
Kai tą šalį jie pasiekė,
³⁴³⁰Pilnas rankas grobio priplėšė.
Daug žiemgalių jie nukovė,
kaip knyga ši jums apsakė.
Magistras savo riterišką būrį
Šen bei ten aplinkui siuntė,
³⁴³⁵Kur pagonis tik pamatė.
Taip tą šalį nuteriojo,
Vienur šiandien, kitur ryt,
Ir pagonys nežinojo,
Ką jiems liko dar daryt,
³⁴⁴⁰Taip tikrai sakyti galim.
Žiemgaliai nieko nelaukė,
Tarpu savęs pasitarę,
Žinią magistrui siuntė
Ir tokią taiką siūlė:
³⁴⁴⁵Duoklę tuoj pradės mokėti
Ir taikoj gyvens su broliais.
Magistras tą išgirdęs,
Širdyje tuojuo pradžiugo.
Ir jis priėmė žiemgalius,
³⁴⁵⁰Duoklę jie mokėjo uoliai.

[48. MINDAUGO KRIKŠTAS IR KARŪNAVIMAS]

Dar vieną dalį apsakysiu,
Kiek stebuklų yr nutikę
Visi gerai žinojo,
³⁴⁵⁵Kad Mindaugas, karalius,
Lietuvoje viešpatavo.
Vieną kartą atsitiko,
Jog karaliaus pasiuntiniai
Pas magistrą taip kalbėjo:
³⁴⁶⁰„Mindaugas labai nudžiugtų,
Jei malonė ta jam tektų
Magistrą pamatyti;
Didelis jam būtų džiaugsmas“.
Taip pasiuntiniai kalbėjo.
³⁴⁶⁵Magistras išklausė,
Ką pasiuntiniai jam kalbėjo,
Ir su broliais pasitaręs,
Raitas per dykrą jojo,
Kol tą kraštą jis prijogo,
³⁴⁷⁰Kuriame karalių rado.
Priimtas jis buvo maloniai,
Kaip ir tinka tikram ponui.
Taip pat ir karalienė
Jį maloniai pasitiko
³⁴⁷⁵Ir jo brolius, tai tiesa,
Kurie su juo atvyko.
Ir kai laikas tas atėjo,
Valgyti kuomet reikėjo,
Kaip man teko sužinoti,
³⁴⁸⁰Nieko nebuvo pamiršta,
Kuo pagerbti reikalinga,
Vaišinant svečius kilnius.
Kai valgio metas praėjo
Ir jie dar šiek tiek pasėdėjo,
³⁴⁸⁵Karalius didžiai dėkojo
Livonijos krašto magistrui,
Kad pas jį atjojo.
Kai magistras suprato,
Ką karalius yr sumanęs.
³⁴⁹⁰Gerą žodį jam turėjo,
Ir karaliui jis lietuvių
Mandagiai taip kalbėjo:
„Jei krikščionimi tu taptum,
Didžią garbę aš tau duočiau
³⁴⁹⁵Ir išrūpinčiau karūną,
Jei tik nenumirčiau“.
Žodžiai tie karaliui tiko.
Magistrui jis žadėjo

Didį plotą savo žemės;
3500 Ištis palankus jam buvo.
Kai viskas taip įvyko,
Karalius ir magistras
Vienas kitam prisiekė.
Krikščioniais gera žinia tai buvo.
3505 Tada karalius, kaip derėjo,
Išrinko pagonį vieną,
Šis buvo vyras sumanus,
Parbus²² buvo jis vardu.
Kai magistras sugalvojo
3510 Į Livoniją sugrįžti,
Jis kartu su juo ten jojo.
Kai į Rygą jie atvyko,
Vienas brolis į Romą išskubėjo
Ir ten įvykdyti siekė,
3515 Ką magistras buvo prisiekęs.
Pasiuntiniai greit išjojo,
Skubiai vyko jie į Romą.
Ir kelionėje nieko netausojo,
Kol nepasiekė jie Romos.
3520 Ten paėmę savo laiškus,
Greit popiežiui juos nešė,
Kur tuomet jisai gyveno.
Kai laišakai tie perskaityti buvo,
Popiežius jiems tarė:
3525 „Pasiuntinybei šiai esu aš palankus.
Visas jėgas aš dėsiu
Ir kiek galėdamas padėsiu.
Ši diena yra puiki“.
Popiežius įsakė laiškus²³
3530 Tuo reikalu parašyti
Ir pasiuntiniams juos įteikti.
Juos paėmę, jie sugrįžo
Atgal į savo kraštą.
Parbui kelionė neįgriso.
3535 Kai į Rygą jie sugrįžo,
Laiškus rankose paėmę,
Rūpinosi tuojau įteikti
Andriui Štiriečiui, magistrui.
Kapelionas ten perskaitė,
3540 Kad magistras turi galią
Karūną pats parūpint.
Džiaugėsi tuo jaunas senas.
Magistras tuoj įsakė
Iš kilniųjų brangenybių
3545 Karaliui Mindaugui

²² Neries žemės kunigaikštis Parbus. Apie jį žr.: E. Gudavičius, *Mindaugas*, Vilnius, 1998, p. 165–166, 231–233.

²³ Popiežiaus Inocento IV 1251 m. Milane išduotos bulės, kuriose patvirtinamas Lietuvos krikštas, o pati Lietuva priimama į „šv. Petro teisę ir nuosavybę“.

Ir jo žmonai Mortai
Pagaminti dvi karūnas.
Savo pasiuntinius tada siuntė
Pas vyskupą Henriką²⁴,
³⁵⁵⁰Į Prūsų žemę.
Vyskupui žinia patiko;
Ir į Rygą pas magistrą
Linksmas jis atvyko.
Čia juodu ilgai nedelsė
³⁵⁵⁵Ir kelionėn pasirengę,
Į Lietuvą išvyko.
Kunigai ir broliai
Prie jų prisidėjo noriai.
Kai tenai jie nukeliavo,
³⁵⁶⁰Tuoj jie krikštijo ir šventino
Karalių Mindaugą galingą
Ir jo žmoną Mortą.
Mindaugas karūna džiaugė²⁵.
Tada užrašė jis magistrui,
³⁵⁶⁵Dosniai jojo nuosavybėn
Plačias ir geras žemes,
Kurios priklausė karalystei²⁶.
Kai visa tai įvyko,
Magistras kunigams ir broliams
³⁵⁷⁰Pasilikti Lietuvoje nurodė
Ir tikybos mokyt žmones,
Tuo jiems gera padaryti.
Vyskupas drauge su magistru
Ir visi pavaldiniai jų
³⁵⁷⁵Sugrįžo į savo kraštą.
Taip jų baigėsi kelionė.

[49. ANDRIUS ŠTIRIETIS ATSISTATYDINA. EBERHARDAS ZAINAS TAMPA MAGISTRU]

Dabar toliau jums pasakoti noriu.
Magistras sirgti tuo metu pradėjo;
Didysis magistras tai sužinojęs,
³⁵⁸⁰Ilgai netrukęs siuntė
Brolių Eberhardą iš Zaino,
Kad keliautų Lyvių žemėn.
Kai jis Livonijon atvyko,
Andrius perdavė jam valdžią²⁷.
³⁵⁸⁵Tai tikra tiesa yra.

²⁴ Kulmo vyskupas Heidenreichas, kuris 1253 m. karūnavo Mindaugą.

²⁵ Į vieną įvykį suplakti Mindaugo 1251 m. krikštas ir 1253 m. karūnavimas.

²⁶ Mindaugo donaciniai dokumentai Ordinui.

²⁷ Eberhardas Zainas – Livonijos ordino magistras 1253–1254 m. Kilęs iš Reino grafų giminės. 1249–1257 m. – didysis komtūras, 1251–1254 m. – magistras imperijoje (D. Wojtecki, *Studien*, p. 44–45).

Pusšesčių jis valdė metų,
Būdamas krašto magistru.
Bet po to šiame krašte
Pusę metų dar gyveno.
³⁵⁹⁰Magistrui kelionėse
Jis papročius krašto rodė.
Bet toliau to neminėsiu.
Brolis Andrius kaip dera
Atsisveikinęs su broliais,
³⁵⁹⁵Į Lietuvą iškeliavo
Pas savo draugą Mindaugą
Ir karalienę Mortą.
Tuomet Lietuvoje broliai
Dar saugiai gyveno.
³⁶⁰⁰Ir karalius krikščionybei
Buvo vis dar palankus.
Karalius Andrių brolių
Draugiškai palydėjo į kelionę.
Magistras tuomet kaip tinka
³⁶⁰⁵Atsisveikino su Mindaugu,
Lietuvos karaliumi.
Pats patraukė Vokietijon.
Tuo šis pasakojimas baigtas.

[...]

[86. MINDAUGAS ATSIMETA NUO KRIKŠČIONYBĖS]

Tuo metu karalius Mindaugas
⁶³³⁵Išgirdo žinias svarbias,
Kurios jam buvo lyg našta.
Mat jis buvo dar krikščionis,
Kaip aš esu jums pasakojęs.
Iš Žemaitijos buvo pasiūsti
⁶³⁴⁰Žmonės į Lietuvos kraštą
Pas Mindaugą karalių.
Kuris tuomet Lietuvoje valdė.
Ir taipogi pas Treniotą²⁸.
Šį maldavo jie labiausiai,
⁶³⁴⁵Kad pasiuntinybę palaikytų
ir jos nieks nesužlugdytų.
Jiems Treniota taip kalbėjo:
„Pasakykit, ko jūs norit?“
Pasiuntiniai jam atsakė:
⁶³⁵⁰Žemaičiai džiaugtųsi labai,
Jei karalius panorėtų
Sunaikinti pas save krikščionis,

²⁸ Treniota – Mindaugo seserėnė, vienas jo žudikų ir vėlesnis (1263–1264) Lietuvos didysis kunigaikštis. Žr.: E. Gudavičius, Ar Treniota žemaičių kunigaikštis?, *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai. Serija A*, Nr. 4, 1982, p. 63–70.

O pats taptų vėl pagonis.
Ir kad nuo priimtojo krikšto
⁶³⁵⁵Atsimesti jis sutiktų.
Toks būtų žemaičių noras.

Tarė jiems tuomet Treniota:
„Nusiraminkite, žemaičiai,
Mes pas Mindaugą nueikim,
⁶³⁶⁰Jo maldaukim, jam grasinkim
Taip ilgai, kad jam apkarstų
Visa jo krikščionybė“.
Viens kitam rankas padavę.
Jie nuėjo pasitarti
⁶³⁶⁵Pas Mindaugą karalių
Ir pas jo žmoną Mortą.
Treniota ir žemaičiai
Tuo metu nemanė gaišti,
Tuoj nuėjo pas karalių,
⁶³⁷⁰Atskirai jį pasikvietę,
Taip jie jam kalbėjo:
„Nepatinka nūn žemaičiams
Tu ir poelgiai tavieji,
Patarimų jų klausyki,
⁶³⁷⁵Tuokart pasiseks tau viskas.
Su jų pagalba apginsi
Viską, kas tik tau priklauso,
Tik nuo Kristaus pasitrauki,
Mat esi tu jų apgautas.
⁶³⁸⁰Visa buvo grynas melas,
Ko tave mokino broliai,
Nuo dievų tave jie atitraukė.
Tavo Levas buvo didelis karalius,
Jo laikais nebuvo galima
⁶³⁸⁵Jam lygaus surasti.
Ar vaikams ir sau pačiam
Užsikrauti nori jungą?
Juk nuolat laisvas būdamas,
Sau toliau gyvent galėtum!
⁶³⁹⁰Būtų didelė kvailystė,
Jei krikščionys nugalėtų
Žemaičius, tuojau pražūtų
Tavo garbė ir visa karalystė.
Valdiniu turėtum likti
⁶³⁹⁵Tu pats ir vaikai tavo.
Kaip gali toks aklas būti?
Juk išmintingu²⁹ laikomas esi,
Toks elgesys tau būdavo nežinomas.
Jei krikščionis tu apleisi,

²⁹ Žemaičiai iš dalies galėjo remtis vardo Mindaugas etimologine reikšme „daug menas“, t. y. išmanus, mintrus. Tai vieni iš seniausių duomenų, kai lietuvių valdovo vardas paaiškinamas gimtosios kalbos duomenimis.

⁶⁴⁰⁰Žemaičių pagalbą gausi,
Ištikimai tave jie myli.
Su jais vieningam reikia būti
Ir nuo krikščionybės atsimesti.
Tu turi dėl to kentėti,
⁶⁴⁰⁵Kad tu pagirtinas karalius,
Galingas ir, be to, turtingas,
Savo dievus apleidai,
Kurie tavo tėvams padėjo
Ir jų darbus globojo.
⁶⁴¹⁰Jei dievus niekinti nori
Ir krikščionybėje pasilikti,
Teks tau skaudžiai nusivilti
Ir vėliau tik pamatyti,
Ką esi dabar padaręs.
⁶⁴¹⁵Turi likt ištikimas žemaičiams
Ir taip kaip jie
Su krikščionybe elgtis.
Taip pataria tau senas ir jaunas,
Visi, kas tik šlovės tau linki.
⁶⁴²⁰Esi dabar praradęs protą,
Bet galim patikimai nurodyti,
Kad su tavimi žygiuot pirmiausia turim
Į Latgalą ir į Livoniją.
Taip į tavo rankas patektų
⁶⁴²⁵Šios abi žemės ir jų žmonės:
Nori tapti jie pagonimis“.

Kai karalius tai išgirdo,
Ant krikščionių jis įniršo
Ir paklausęs patarimo
⁶⁴³⁰Prisidėjo prie pagonių.
Žmona dėl to labai liūdėjo.
Ji turėjo patarėją,
Brolį Zivertą vardu,
Kilusi iš Tiuringijos krašto,
⁶⁴³⁵Jam ji pranešė tą žinią
Ir taip tuo metu kalbėjo:
„Noriu pas karalių eiti
Ir jo pati paprašyti,
Kad tave taikiai išleistų.
⁶⁴⁴⁰Tikrai nieko negailėsiu,
Kad galėčiau tau padėti.
Kam dienos aš tos sulaukiau,
Man skaudu yra kentėti,
Turiu dėl to didžiai liūdėti!“
⁶⁴⁴⁵Ir moteris tuojau nuėjo.
Kai karalių ji surado,
Taip pradėjo jo prašyti:
„Valdove, šį vyrą tuoj į Rygą

Pas jo magistrą pasiųski
6450 Ir tik tada taiką sulaužyki,
Tuomet garbingai pasielgsi“.
„Tavo žodžio paklausysiu“, –
Atsakė jai karalius.
Taip laimingai šitas brolis
6455 Buvo išsiųstas Livonijon,
Karalienės Mortos patarimu.
Karalius Mindaugas įsakė
Savo visoje šalyje
Sučiupti visus krikščionis,
6460 O jų dalį nužudyti.

[87. MINDAUGO SAJUNGA SU NAUGARDU]

*J*o pasiuntiniai tuoj išvyko
Į rusų kraštą pas karalių³⁰,
Tie neužilgo atgal grįžo
Ir jam atnešė šią žinią:
6465 Rusai esą labai nudžiugę,
Kad jis taip daryt nusprendęs.
Tuoj ir rasų pasiuntiniai
Pas karalių Mindaugą atvyko.
Mindaugui visa tai patiko,
6470 Mat pagalbą didelę jie pažadėjo.

[88. MINDAUGO ŽYGIS Į CĖSIS]

*T*ada karalius Mindaugas,
Didelio pykčio užvaldytas,
Ėmė rengti karo žygį
Livonijon, prieš Dievo riterius.
6475 Kai atėjo žygio diena³¹,
Drauge su rusais nutarta,
Pajudėjo į kelionę
Kartu su giminaičiu Treniota.
Daug kariuomenės turėjo,
6480 Pasipriešinimo nesitikėjo,
Dievo riterių žemes,
Latgalą ir Livoniją,
Terioti ir naikint žadėjo,
Gyventojus pražudyt norėjo.
6485 Jo kariuomenė greitai
Jau Dauguvą pasiekė.
Mindaugas mat galvojo,

³⁰ Į Naugarą, kurį tuo metu valdė Aleksandro Nevskio sūnus Dimitrijus. Tačiau gali būti, kad turimas omeny ir pats Aleksandras Nevskis.

³¹ Žygis į Cėsis buvo surengtas 1261 m. rudenį.

Kad pas jį ateisį rusai,
Betgi rusai neatvyko,
⁶⁴⁹⁰Nežinau, kas atsitiko.
Kai į Cėsis atžygiavo,
Mindaugas tuojau suprato,
Kad, be abejo, jį rusai
Ant ledo yra pastūmę.
⁶⁴⁹⁵Tą jūs turit taip suprasti,
Kad jie vieną jį norėjo
Leisti kraštą tą terioti,
Jį deginti ir plėšti.
Jis kalbėjo: „Treniota,
⁶⁵⁰⁰Tu nedoras, tikras baily,
Juk mane apgavo rusai,
O magistrą mano priešu
Tu esi dabar padaręs.
Ką gali tu man patarti?
⁶⁵⁰⁵Latviai, lyviai ir šis kraštas,
Nors tu man juos ir žadėjai,
Prie manęs nė kiek nelinksta:
Nesėkmingas liks šis žygis.
Noriu aš todėl sugrįžti
⁶⁵¹⁰Vėl atgal į savo kraštą,
Liausiuos aš toliau kariavęs“.
Jo kariuomenė sustojo
Ir į savo šalį grįžo.
Vėliau, matyt, labai gailėjos,
⁶⁵¹⁵Jog Treniotos patarimo
Jis paklausė ir įvykdė.

[89. KARALIENĖ MORTA]

Kai jisai namo sugrįžo,
Žmona pasivedė maloniai
Į šalį ir pasakė:
⁶⁵²⁰Kai tiktai tave išvydau
Iš šio žygio besugrįžtant,
Aš pamačiau, o mylimasis,
Esi didžiai nuliūdęs;
Jei žinočiau, aš, vargšė Morta,
⁶⁵²⁵Kaip pasibaigė tas žygis:
Pasakyki man, mielasius“.

Jai karalius tuoj atsakė:
„Kai pasiekiau latvių žemėj
Vieną nedidelę vietovę,
⁶⁵³⁰Nieks man vartų neatkėlė,
Kaip Treniota giminaitis
Pirma buvo pažadėjęs,

Ir kuomet jų visas kraštas
Prieš mane į kovą stojo,
6535 Mana širdis tuomet nuliūdo.
Nieko gero iš to nebuvo,
Kad ir rusai neatėjo,
Jiems tvirtą sąjungą
Prisiečiau, visų savo draugų
6540 Išklaušęs prašymų,
Taip pat Treniotos sakymų,
Kuris mane ten pastūmėjo.
Štai kodėl širdis liūdėjo“.

„Mielas valdove, apsvarstyki.
6545 Ką aš tau vargšė Morta pasakysiu:
Pagrįstai turiu gailėtis,
Kad Treniotos patarimo
Paklausei ir į įvykdei.
Turi dėl to gailėtis.
6550 Pasakysiu tau aš tiesiai:
Jei manęs būtum paklauses.
Būtų tau dabar geriausiai.
Magistras pagerbė tave
Ir tavo žmones, ir mane
6555 Įvairiausiais būdais:
Jis parūpino karūną
Tavo karališkajai garbei,
Jis savo dvasininkus pasiuntė,
Kurie tau Tiesą paskelbė.
6560 Tu dabar klausai beždžionės,
Turiu minty Treniotą,
Jis išdavė tave.
Savo nuomonę pakeiski,
Paklausyk manęs, tau bus gerai“.
6565 Karalius tuomet žmonai pasakė,
Pasiryžimą jos pamatęs:
„Sprendimą jau esu padaręs.
Leisk šį pokalbį pabaigti,
Tu taip nieko nelaimėsi,
6570 Nei man gera padarysi.
Paniekinau aš krikščionybę,
Patinka tau tatai ar ne.
Praradau aš taip magistrą,
Pasirinkau pagonystę.
6575 Dabar jau per vėlu
Sekti tavo patarimu,
Juolab akimirką šitą.
Žmona, dabar tylėki,
Lai būna tai, kas lemta,
6580 Treniotos ir žemaičių
Aš patarimais seksiu,

Tik to gali sulaukti.
Dabar aš jau gerai žinau,
Kad daug kvailysčių pridariau.
⁶⁵⁸⁵Dabar tą reikia pataisyti,
O tavo pamokslus pabaigti“.

[...]

[99. MINDAUGO NUŽUDYMAS]

Mindaugas, kuris magistro
Andriaus buvo vainikuotas,
Išgyveno lig šio laiko.
Buvo kitas lietuvis³²,
⁷¹²⁵Kuris slapia jam pavydėjo
Ir tiek pat draugų turėjo,
O taip pat ir turtais
Jis Mindaugui prilygo.
Tai jis nužudė galingą
⁷¹³⁰Lietuvos karalių Mindaugą³³.
Mat norėjo jis gudryste
Pasiimti karalystę.
Po to kai Mindaugą nužudė,
Paskubomis vienas lietuvis
⁷¹³⁵Pasirengė į kelionę,
Į rusų žemę tolimą,
Pasitarę siuntė jį didikai
Su žiniomis pas sūnų Mindaugo³⁴.
Kai jis tą sužinojo,
⁷¹⁴⁰Tuoju greitomis atėjo
Į lietuvių žemę.
Čia iš karto jis ieškojo
Savo tėvo priešų.
Per pasiuntinius magistro prašė,
⁷¹⁴⁵Kad pagalbą jam atsiųstų
Ir apie tai pagalvotų,
Kad ir jis esąs krikščionis.
Šios žinios neužilgo
Pasiekė Livonijos magistrą.
⁷¹⁵⁰Magistras, žinių išklauses,
Apsidžiaugė kuo nuoširdžiausiai.
Greitai pasiuntė jis žmones
Pas vaitus ir komtūrus,
Kad būrius savus paimtų
⁷¹⁵⁵Ir į susirinkimą atvyktų,
Kaip tai nuo seno buvo priimta.
Šie visur savo srityse

³² Omeny turimas greičiausiai Treniota.

³³ Mindaugas buvo nužudytas Treniotos ir Daumanto sąmokslu metu 1263 m. rudenį (žr.: Gudavičius, *Mindaugas*, p. 304–305).

³⁴ M. Vaišelga, kuris tuo metu gyveno stačiatikių vienuolyne.

Tuoj paskelbė karo žygį.

Tuo metu taip atsitiko,
7160 Kad Mindaugo sūnus išleido
Daug krikščionių iš nelaisvės.
Ne dėl kokios išpirkos,
Vien dėl Dievo malonės,
Jis drauge visus paleido,
7165 Iš pančių išvadavo.
Tie į savo kraštą atkeliavo,
Kuriame anksčiau gyveno,
Kaip jau pasakot man teko.
Tai buvo Mindaugo sūnaus dorybė,
7170 Kurią atskleidė jis jaunystėj, –
Tokį didelį gailestingumą
Parodė, jis krikščionims,
Apie kurį papasakojau nūnai.
Lietuvoje įvyko šie darbai.
7175 O magistras tuo metu
Sukvietė Livonijos riterius.
Daug būrių pas jį atėjo,
Sidabru šarvai spindėjo,
Išpuošti buvo jų šalmai.
7180 Atkeliavo ir broliai noriai,
Valdžią savo rankose turėję,
Ir jaunesni, ir senieji,
Aš turiu minty komtūrus.
Atgabeno jie jam būrius
7185 Iš tiesų rinktinių vyrų,
Kovose užsigrūdinusių.
Kai kariuomenė Rygoje sustojo,
Jie naujieną sužinojo,
Kad lietuvių pasiuntiniai atėjo,
7190 Kaip aš pasakojant girdėjau.
Magistrui jie kalbėjo:
„Sūnui Mindaugo patiktų,
Kad laimė jam nutiktų.
Kad jis išvyst galėtų
7195 Magistro palankumą“.
Jie kalbėjo: „Pone, paklausyki,
Kiek jis tau yra dėkingas,
Jis nuolatos ir nesvyruodamas
Draugystėje nori su tavim gyventi.
7200 Įsitikinęs yra tvirtai,
Kad mylite jį ištikimai.
Su žmonėmis jis susivienijo,
Tai yra tikra tiesa.
Jie jam prisiekė ištikimybę
7205 Ir sudarė sąjungą
Visai pagal stabmeldžių įstatymą.

Tad jei gyvensite ramiai,
Karalius jums dėkingas bus tikrai“.

[...]

Iš senosios vokiečių kalbos išvertė kanauninkas Pranciškus Žadeikis
Vertimą patikslino, suredagavo ir paaiškino Rimvydas Petrauskas

Mindaugo knyga: istorijos šaltiniai apie Lietuvos karalių, parengė Darius Antanavičius, Darius Baronas, Artūras Dubonis, Rimvydas Petrauskas, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005, p. 191–196, 234–235, 244–246, 287–291, 299–300.